

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

PÕHIKOOLI EESTI KEELE JA KIRJANDUSE LÕPUEKSAMI
TÖÖDE HINDAMISE ANALÜÜS

AIME KLANDORF
Rapla Ühisgümnaasiumi
eesti keele ja kirjanduse õpetaja

Vaatasin läbi 84 kooli tööd. Lähteülesandest tulenevalt koostas in iga kooli töödest valimi, mida kontrollisin. Valimi moodustamisel jälgisin lisaks hinnetele ka tööde punktisummat, s.t võimalusel moodustasin vähemalt pooled valimi töödest nn piiripealsed tööd punktidega 44,5-47; 69-72; 89-91.

Koole, mille valimitööde läbivaatamisel ei täheldanud parandamisel ühtegi vastuolu hindamisjuhendiga, oli 13 ehk 15,49%. Koole, kus läbi vaadatud töödes täheldasin parandamisel 1-3 eksimust, oli 38 ehk 46,43%. Esinenud eksimusi hindamisjuhendi vastu võib seletada tähelepanematusel. Seega 62% valimikoolidest on parandanud tööd korrektselt. Koole, kus lisaks valimile vaatasin läbi kõik tööd, oli 4 ehk 4,76%. Siia hulka ei ole arvestatud 1-5 tööga esindatud koolid, kus vaatasin samuti läbi kõik tööd.

Järgnevalt hindamiseksimustest ülesannete kaupa.

Esimene lugemistekst oli ilukirjanduslik tekst „Inimtühi metropol“ (autor Andrei Hvostov).

1.1.1. Metropol tähendab pealinna või suurlinna. (Õigeks lugeda emalinn, suur linn). Keskmise lahendatavuse sellel küsimusel oli 34,38%. Peamine eksimus parandamisel oli, et õigeks loeti vastus *linn*, mida võeti ei lubanud. Koole, kus järjekindlalt nii tehti oli kolm. Õigeks loeti ka järgmised vastused: *linnakeskus; lapsesõbralik linn; linn, kus on säilinud vanaaegsed kultuuripärandid; rahvarohke, tegus linn; koht, kus peaks olema väga palju inimesi*. Kahel korral oli selle küsimuse hindamisel antud ka kaks punkti, mis on tingitud ilmselt hooletusest. Ainult ühes koolis oli kaks õpilast kasutanud vastust *emalinn*. Seda ka nii, et algne vastus *metrooga linn* oli maha tõmmatud. Kolm sama kooli õpilast kasutas ka veel vastet *emamaa kolooniate suhtes*, mis on otsene vaste ÕSist. Minul tekkis kahtlus lubamatu abivahendi kasutamises (näiteks mobiiltelefoni abi). Peamised valed vastused lisaks *linnale* olid seotud sõnaga *metroo*: *metrooga linn; linn, kus on metrooliinid* jmt.

1.1.2. Türgi naised ei käi õhtuti kohvikutes meelt lahutamas, türgi naised on valdavalt kodused. Õigeks võis lugeda vastused, kus lähtuti ka eesti naiste positsioonilt.

Ülesanne oli kõrge lahendatavusega (78,98%), olles seega põhikoolilõpetajate jaoks pigem kerge kui raske, mistõttu ei ole ka palju hindamisvigu. Kolmes koolis on selle küsimuse vastuseid hinnates antud üks punkt, mida juhend ette ei näe. Ilmselt on otsustamine, kas

vastus on sisuliselt õige või mitte, olnud parandajate jaoks keeruline. Probleeme selle ülesande hindamisega oli viies koolis. Nende koolide puhul on ka näha, et sama kooli erinevad parandajad on vastuse õigsust erinevalt hinnanud. Näiteks ühe punkti sai vastus *Türgi naiste käitumine ühiskonnas erineb eesti naistest selle poolest, et nad ei käi tänavatel, kohvikutes jne.* Kaks punkti sai vastus *Erinevalt eesti naistest ei ole türgi naised üldse sotsiaalsed. Nad ei käi õhtuti väljas ega kohvikuteski.* Õigeks oli loetud vastuseid, kus pakuti tekstiväliselt infot: *Türgi naistel peab olema rätik näo ees, sest...; Nad ei käi avalikult ringi, varjavad oma keha, ainult silmad paistavad.* Õpilased jäid punktidest ilma järgmiste vastuste eest: *Türgi naised ei istu õhtuti kohvikutes, kuid eesti naised istuvad; Türgi naised ei ole avalikes kohtades.*

1.1.3. Berliini ei peeta ilusaks linnaks, sest II maailmasõja ajal purustati linn pommirünnakutes ning seda ei ole suudetud endisel kujul taastada.

Ülesande lahendatavus oli väga kõrge: 93,13%. Parandamise vigu esineb viie kooli töödes. Punktidest jäid ilma näiteks järgmised vastused: *Berliini ei peeta ilusaks linnaks, kuna riik sai sõjas metsikult kahjustada ning seal vedelevad siamaani sõjaaegsed pommid; Berliin sai sõjas kahjustada.* Kolme kooli töödes on vastuse eest antud üks punkt, mis juhendi järgi pole võimalik. Ühe punkti vääriliseks hinnati vastus: *See on saanud palju sõjakahjustusi.* Aga ka valet vastust on hinnatud ühe punktiga: *Sellepärast, et 1942.-45. aastal oli sõda ja linn vallutati.*

1.1.4. Berliin on riiklikel pühadel inimtühi nagu pärast neutronpommi plahvatust. Kui moskvalastel on vaba päev, siis on linnas rahvast tavalisest kaks korda rohkem.

Ülesanne 1.1.4. oli kõige kõrgema tulemusega: 96,50%, mistõttu oli ka hindamisvigu vähe. Probleeme oli vaid kolme kooli töödes. Ühel juhul on õigeks loetud vastus *Berliin on tagasihoidlik, Moskva aga ära kaunistatud, pidutsetakse palju.* Sisuliselt õige vastuse eest on ühel juhul antud üks punkt, mida juhend ette ei näe: *Berliinis on inimestel vaba päev siis ja neid on linnas vähem. Moskvast aga on ka vaba päev ja linnas on palju inimesi;* teisel juhul hinnatud vastus valeks: *Berliinis istuvad kõik kodus. Moskvast aga on rahvas väljas.*

1.1.5. Berliini müüri ehitasid kommunistid 1961. aastal.

Lahendatavus oli 81,34%. Hindamiseksimusi on ühe kooli töös, kus vastuses on toodud ainult üks komponent, mida hinnati kahe punktiga.

1.1.6. Berliin peab demineerijaid palgal hoidma, sest sõjas linnale heidetud pommidest ja mürskudest jäid tuhanded lõhkemata ning tänapäeval leitakse neid ehitusplatsidelt.

Lahendatavus oli väga kõrge: 94,54%. Hindamiseks oli vaid ühe kooli töös, kus õigeks oli hinnatud vastus ...*sest kui kommunistid või muu rahvas jälle müüri ümber ehitab, saab selle demineerijate abil õhku lasta.*

1.1.7. Viimase 10 aasta jooksul on kõige suuremad muutused läbi teinud Potsdamer Platz.

Ülesande lahendatavus oli 89,58% ja ühtegi valesti parandamist/hindamist sellise konkreetse vastuse puhul läbi vaadatud töödes ei olnud.

1.1.8. Täht „U“ märgib metrood / allmaaraudteed.

Ülesande lahendatavus oli ka väga kõrge: 93,65%. Parandamisvea leidsin ühe kooli töös, kus punkt oli antud *raudteeliigi* eest.

1.1.9. Proletaarlased on töölised.

Ülesanne oli kõige madalama tulemusega kogu eksamitöö kohta (15,41%). See vastus ei tulenenud tekstist, vaid eeldas teadmist. Tegemist oli valikvastusega ülesandega, kus parandamisel eksimusi olla ei tohiks. Ühe kooli töös siiski parandamisvea leidsin: õigeks oli loetud *kultuuritegelased*. Kõige rohkem oli õpilastel vale vastusena toodud *kodanlased*.

1.1.10. Loetud tekst on reisikiri.

Ülesande lahendatavus oli 64,69%. Ülesanne oli valikvastustega, seega eeldatavasti ei tohiks olla hindamisel vigu. Parandamiseks esines siiski viie kooli töödes. Ühe kooli viies töös olid punktid antud valiku *reportaaž* eest. Samas oli osa töödes see ka valeks loetud. Ilmselt on erinevate parandajate poolt erinevalt hinnatud. Ühes töös on *reportaaž* õigeks loetud arvatavasti segaduse tõttu vastuses, kus oli mitmeid mahatõmbamisi ja ülekriipsutamisi. Kahel juhul oli õige vastuse eest antud üks punkt. Ühes töös oli õige vastuse eest antud null punkti.

1.1.11. Reisikiri on teos, milles autor kirjutab oma reisikogemustest, -elamustest ja tähelepanekutest, selles kirjeldatakse ja tutvustatakse võõraid maid ja rahvaid, nende ajalugu, ühiskondlikku elu, kombeid, vaatamisväärsusi jms.

Ülesande lahendatavus oli 50,21%, mis näitab, et ülesanne oli raske. Raske oli ilmselt ka parandajatel, sest eksimusi hindamisel oli 10 kooli töödes. Kahe punkti vääriliseks hinnati

järgmised vastused: *sest see on eestlane, kes seda kohta kirjeldab, järelikut on ta ise seal käinud; kirjutaja jutustab mina-vormis; tekst kirjeldab autori reisi; mainis ennast seal jutus mitu korda; teised vastuste variantidest ei sobinud, kuna oli välismaise kirjeldus.* Kolmel korral on antud ühe tunnuse eest kaks punkti, samuti sisuliselt vale vastuse eest üks punkt. Vastus *jutustab oma elamustest* sai 0 punkti. Oli ka sellist hindamist, kus kaks punkti sai vastus, milles tunnused sisuliselt teineteist kordasid.

Teiselt poolt tekitas probleeme hindajatele ka ülesande eesmärk: põhjendada žanri valikut. Kui eelmisele küsimusele on õpilane valesti vastanud, siis eeldatavasti ei saaks tal olla ka õiget vastust sellele ülesandele. Õpetajad püüdsid siin siiski leida võimalusi punkti(de) andmiseks, juhul kui vastus oli ligilähedane reisikirja tunnustele. See tekitab omakorda küsitavusi. Kui õpilane määras žanriks reportaaži ja ta tõesti kirjutab reportaaži tunnuse, kas anda selle eest punkt? Teiselt poolt algul kirjeldatud juhtum: määrab žanriks referaadi, aga tunnusena toob välja reisikirjale sobiva. Kuidas siis õigustada punkti andmist? Õpilane oleks pidanud lähtuma enda määratud žanrist. Selliste olukordade tekkimist on võimalik vältida, kui koostajad püüavad vältida küsimusi, mille vastused üksteisest sõltuvad. Vastasel juhul korrektse hindamise korral on esimese vale vastuse puhul automaatselt välistatud võimalus teisest positiivset tulemust saada.

1.1.12. a) illegaal – seadusevastaselt riigis viibiv isik; b) antikvariaat – vanade raamatute/kunstiesemete kauplus.

Esimesel juhul oli lahendatavus 62,12% ja teisel 39,84%.

- a) Parandajatel oli eksimusi rohkem *illegaali* eest punkti andmisel: 11 kooli töödes oli probleeme otsustamisega, missuguse vastuse eest punkt anda. Põhiline eksimus, mille eest vastajat „premeeriti“ oli *kodakondsuseta isik*. Ilmselt ei andnud parandajad endale aru, et kodakondsuseta isik ei ole illegaal – Eestis peaks sel juhul olema illegaale väga palju või oleme meie kõik illegaalid teise riiki reisis. Punkt anti ka järgmiste vastuste eest: *ebaseaduslik; ühest riigist teise rännanud kodanik; mitteametlikult tegutsev*. Ühe kooli õpetaja on vale vastuse eest andnud ka pool punkti, mida juhend ette ei näe.
- b) *Antikvariaadi* seletuse eest punkti andmisel eksiti kuue kooli töödes. Punkti said vastused *raamatukauplus (-pood) või -kogu; vanade raamatute kogu; vanavaraga tegeleja; antiikvara; vanavara, hinnaline kaup; Antiigipood* põhjustas parandajates kahte moodi hindamist: oli koole, kus anti punkt, oli neid, kus punkti ei antud. Võtme

järgi toimides oli punkti andmine ebaõige. Samas on õpilane sõna olemuse ära tabanud: kauplus tegeleb vanade asjade müümisega.

Teine lugemistekst, Rakvere teatri etenduse „Kuidas elad? ... Ann?!“ arvustus, oli pärit ajalehest Sirp.

1.2.1. Etenduse populaarsus põhineb järgmistel asjaoludel: .... Tekstis oli välja toodud kuus asjaolu, millest eksaminandid pidid oma vastuses kasutama kahte, et sellele küsimusele õigesti vastata. Ülesande lahendatavus oli 80,06%, mis näitab, et vastuseid leida ei olnud keeruline. Parandamise vigu täheldasin ühe kooli töös, kus ühe asjaolu väljatoomise eest anti kaks punkti ning vale vastuse eest anti ka kaks punkti: *Algul oli nooremal põlvkonnal teatrist suht ükskõik, aga kui kuulsid teatrietendust Ann, siis oli nende vaimustus suur.*

1.2.2. Lavastus on valminud Aidi Valliku teose „Kuidas elad, Ann?“ põhjal, mis ilmus 2001. aastal.

Ülesande lahendatavus oli 79,57%, mis näiliselt on päris hea tulemus. Ülesande muudab keerukamaks asjaolu, et teksti teises ploki on toodud Aidi Valliku mõlema teose pealkirjad, kolmanda ploki alguses nimetatud, et lavastus põhineb diloogia esimesel osal. Seega eeldati küsimusega, et õpilane oskab kahte erinevat teksti osa omavahel seostada ja selle põhjal vastata. Oluline oli siin lugemise täpsus. Peamine eksimuse nähtus õpilaste vastustes oligi see, et kirjutati mõlemad pealkirjad. Oli ka vastuseid, kus oli etenduse või arvustuse pealkirja kasutatud. Selle ülesande hindamise peamine eksimuse nähtus oli, et õpetajad hindasid kahe punkti vääriliseks vastust, kus oli kaks pealkirja, autor ja ilmumise aastad. Selliseid koole, kus anti mõlema pealkirja väljatoomisel kaks punkti, oli 31 ehk 36,90%. Eksimusi oli veel kuue kooli töödes, kus ühe õige komponendi väljatoomise eest anti pool või üks või ka kaks punkti. Ühes koolis oli õpetaja hinnanud kahe punkti vääriliseks vastuse, kus õpilane kirjutas kaks pealkirja, aga ei olnud autorit ega aastaarvu. Oli ka selline töö, kus täisõige vastuse eest sai õpilane ühe punkti. Ka teatrietenduse pealkirja kasutamisel esines kaheksa erinevat hindamist: oli õpetajaid, kes võtsid selle eest punkti maha, oli neid, kes seda ei teinud.

Mida oleks võinud töö ja võtme koostajad paremini teha? Ilmselt oleks pidanud võtmesse sisse kirjutama täpsustuse, kuidas hinnata, kui õpilane kirjutab vastusesse mõlemad pealkirjad. Osa õpetajaid siiski ei mõtle sellele, mida antud ülesandega kontrollitakse, ja püüab võimalikult õpilasesõbralikult hinnata. Täpsustus oleks olnud vajalik ka sellepärast, et oli õpetajaid, kes andsid sellise vastuse eest ühe punkti, aga oli ja neid, kes ei antud üldse

punkte. Statistikat, kui paljudes koolides anti üks punkt ja kui paljudes kaks punkti, ma ei teinud, sest ka ühe punkti andmise korral oli näha, et õpetaja sai aru, et kahe punkti vääriliseks kahe pealkirjaga vastust lugeda ei saa. Kuidas oleks õige olnud hinnata? Kahe pealkirja korral on päris õige ainult üks komponent: autor. Kaks aastaarvu ja kaks pealkirja ei vasta minu käsituse järgi teise punkti saamise kriteeriumidele. Kui õpilane on kirjutanud mõlemad pealkirjad ja aastad vastusesse, siis ei ole ta tekstist vajalikku infot välja lugenud.

1.2.3. Teater on kirjanduse sõber, sest tänu teatrile avanevad kirjandusele uued arenguperspektiivid; laieneb adressaatide ring; pikeneb kirjandusliku teksti eluiga ... Õpilane pidi vastusesse kirjutama kaks asjaolu, mis kinnitavad autori arvamust, et teater on kirjanduse sõber. Tekstis oli asjaolusid toodud viis-kuus. Ülesande lahendatavus oli 76,44%. Vastuse leidmise muutis keerulisemaks loetava teksti ülesehitus, kus küsimus alapealkirjana oli kolmandas plokis, aga vastus küsimusele päris viimases lõigus. Õige vastuse leidmine eeldas orienteerumist tekstis, ülelugemisel otsustuse tegemist, kas vastus on kohe eksamiküsimusega sama sõnastusega alapealkirja all. Esialgu näiliselt lihtne küsimus seega nii lihtsaks ei osutunudki.

Parandamisvigu esines üheksa kooli töödes. Peamine eksimuse oli, et loeti kahe punkti vääriliseks vastus, kus oli juttu Jokkeri sissetoomisest etendusse, see tähendab just alapealkirja alt, kust tegelikku vastust küsimusele ei leidunud. Teine eksimuste liik oli, et ühe asjaolu väljatoomise eest olid hindajad andnud kaks punkti. Täispunktidega hinnati ka järgmist vastust: *Teater on kirjanduse sõber, muidu ei käiks keegi teatris*. Ühe punktiga hinnati järgmist vastust: *Filoloogiatudengitele ei meeldi teater. Noored ei loe raamatuid*. Et küsimusele vastamine nõudis päris palju kirjutamist, siis leidis üks õpilane huvitava mooduse, kuidas aega/vaeva kokku hoida. Vastusreale oli ta kirjutanud *Joonisin vastuse tekstis alla*. Tõepoolest oli õige koht tekstis leitud ja alla joonitud. Õpetaja selle eest punkte maha ei võtnud.

1.2.4. Diloogia on kaksikteos, kaheosaline teos.

Ülesanne eeldas mõiste selgitamist teksti abil. Õpilane ei pidanud teadma, mida see mõiste tähendab. Teksti lugemisel oli vaja järeldus teha. Ülesande keskmine lahendatavus oli väga madal, 23,91%. Puudu jäi ilmselt tekstisse süvenemise ja järelduse tegemise oskusest, sest mõiste esineb tekstis kahel korral: teise ja kolmanda plokis esimeses lauses. Parandamisvigu hindajate poolt väga palju ei olnud: kaheksa kooli töödes. Punktivääriliseks hinnati järgmised

vastused: *Järjejutt, samade tegelastega lugu; raamatute sari, näiteks ...; mitmeosaline romaan; raamatute seeria, millel on kindel autor ja teema; mitmest osast koosnev raamat.* Õpilaste lähenemine küsimusele ei olnud vale, aga vastuses oodati eelkõige kahe pealkirja põhjal järelduse tegemist eesliitele *di-*, mis on õpilastele kindlasti tuttav teistest õppeainetestki, näiteks keemiast. Samas olid hindajad jätnud punktita vastused *Kaheosaline seeria; Diloogia on kaks osa - „Kuidas elad, Ann?“ ja „Mis teha, Ann?“.* „*Kuidas ...?*“ on *diloogia esimene osa.*

1.2.5. Loetud teksti puhul on tegu arvustusega.

Ülesanne oli valikvastusega, kus õpilane pidi kolmest võimalusest valima õige. Ülesande lahendamise keskmine oli 64,64%. Samasugune oli keskmine tulemus ka esimese lugemisteksti žanri määramisel. Valede vastustena oli pakutud nii *uudist* kui ka *intervjuud*. Parandamisvigu oli kahe kooli töödes. Ühe kooli töödes oli kahel korral õigeks loetud kahe valikuga vastus, see tähendab, et joon oli alla tõmmatud kahele variandile. Teise kooli ühes töös oli pärast mitmeid mahatõmbamisi joon all arvustusel, aga õpetaja ei olnud ilmselt aru saanud ega punkti andnud.

1.2.6. Arvustus tutvustab teost/näidendit, analüüsib, tõlgendab ja hindab seda.

Õpilasel oli vaja leida üks tunnus, mille põhjal ta valis žanri. Ülesande keskmine lahendamisprotsent oli madal, 47,69%. Kui ülesande 1.2.5. vastus oli vale, siis oli üldjuhul vale ka see vastus. *Uudise* valimist põhjendati väitega, et see on *uus etendus*. *Intervjuu* valiti žanriks üldjuhul põhjendusega, et oli küsimusi esitatud ja neile vastati. Sisuliselt ei olnud tegemist intervjuuküsimustega, vaid nelja alapealkirjaga. Küsimustena oli neist vormistatud kaks.

Parandamisvigu esines nelja kooli töödes. Punkti vääriliseks hinnati järgmisi vastuseid: *tõi olulised asjad välja; see rääkis teatri etendusest; inimeste käest on küsitud arvamusi ja on räägitud autorite ja näitlejatega; tekst oli arvustav; arvustus teatri kohta;* Üks vastus oli hinnatud 0,5 punktiga: *analüüsitakse jutustust*. Poole punkti andmise võimalust hindamisjuhend ette ei näinud. Viimasel juhul on õpetaja aru saanud, et õpilane on õigel teel, aga ta pole mõistnud, et arvustatakse teatrietendust, mitte ilukirjanduslikku teost.

2.1. Kirjand „Mulle meeldib Eestis elada?“

Ülesande keskmine tulemus oli 63,92%. Kõige madalam oli sisu tulemus: 59,75% ja kõige kõrgem ülesehituse keskmine: 75,82%. Kirjandite parandamisel oli vasturääkivusi hindamisjuhendiga 28 kooli töödes. See on väga suur arv. Kõige suurem probleem oli õigekirjavigade arvestamisega. Juhend sätestab vigade arvu, kui palju tohib vigu olla teatud punktide saamiseks. Ilmselt jätab lause *Kõik vead on täisvead, kuid nende kaal on erinev*. parandajatele võimaluse vigade arvuga „mängida“. Näiteks oli 10 veaga tööle antud õigekirja eest 8 punkti, 17 õigekirjaveaga tööle anti 3 punkti (kõik vead olid servale märgitud). Käesolevas analüüsis olen vigade üldarvu sisse arvestanud nii ortograafia- kui interpunktsioonivead. Ilmselt oleks vaja juhendisse sisse kirjutada, kuidas arvestada korduvaid vigu komade puhul. Ise olen kirjandeid parandades lugenud korduvaks veaks koma puudumise, kui osalause algab sama siduva ase- või määrsõnaga või sidesõnaga ning on samas positsioonis (näiteks kõrvallause järgneb pealausele). Kuidas suuremate vigade hulga korral kõnealuste koolide parandajad vigu kokku lugesid, jäi täiesti arusaamatuks. Olid ka tööd, kus õigekirja eest oli antud null punkti ja neli punkti, mis juhendi järgi pole võimalik.

Et lühikirjandite lugemisel tuli välja ka parandamata vigu, siis suurenes vigade arv veelgi. Kõige rohkem leidsin ühest tööst kaheksa parandamata viga. Oli töid, kus õigekirja eest oli antud 10 punkti, aga ülelugemisel leidsin veel vigu, mida ei olnud parandatud. Valesti parandamisi palju silma ei jäänud, kuid ka need üksikud juhtumid on täiesti lubamatud ja sunnivad kahtlema õpetaja kompetentsuses. Näiteks on loetud *heameelega* vigaseks vormiks, võrdleva *kui* ette (lihtlause) oli koma pandud ja veaks servale märgitud; *aspekt* oli parandatud *aspektiks*.

Juhend ütleb selgelt, et vead märgitakse töö servale. Mõnes töös seda tehtud ei ole. Soovitaksin juhendisse sisse kirjutada, kuidas märkida korduvaid vigu. Üks võimalus on servale märgitud veale tõmmata ring või panna sulud ümber, nagu mitmed õpetajad on teinudki. Teine võimalus on korduvad vead servale märkimata jätta.

Teine kirjandite hindamise valdkond, kus parandamisel probleeme tekkis, oli sisu hindamine. Oli lühikirjandeid, mis olid väga lühikesed (145 sõna), aga sisu oli hinnatud 20 punkti vääriliseks. Esines ka hindamist, mille abil püüti õpilane aidata üle miinimumlävepaku: sisu eest oli antud viis punkti, siis ära parandatud kümneks ja nii sai õpilane kokku 48 punkti. Aga oli ka lühikirjandeid, kus mina oleksin andnud 15 punkti, mitte 10. Sisu hindamine ongi keeruline ja sõltub tihti õpetatavast klassist: kui õpilaste tase on madalam, siis on oht

ülehindamisele; kui klassis on palju tugevaid õpilasi, siis tahaks ka nõrgematelt saada paremat tulemust.

Stiili ja sõnavara hindamisel on juhendis peamised vigade liigid välja toodud. Ka siin esines kõrvalekaldeid hindamisjuhendist vigade arvu osas. Tööde servale olid vead vastava märgistusega välja toodud, kokkulugemisel oli aga arv suurem, kui stiilile ja sõnavarale antud punktid eeldasid. Näiteks 90 punkti saanud töös oli stiili ja sõnavara eest antud viis punkti, aga servale oli märgitud kaks stiiliviga. Niisuguseid kahe stiilivea ja viie punktiga töid oli rohkemgi. Oli ka rohkemate stiilivigadega töid, kus punktide andmine ei vastanud juhendile. Näiteks viie stiiliveaga töö sai neli punkti. Üheks põhjuseks võib siin olla lähtumine paar aastat tagasi kehtinud hindamisjuhendist, kus stiili- ja sõnastusvigade arv oli ühe võrra suurem, ja osa õpetajaid ei ole endale seda muudatust teadvustanud.

Lisaks eksimusele stiilivigade kokkulugemisel oli töid, kus kõiki stiilivigu ei olnud õpetaja parandanud. Mõnes töös leidsin kuni kuus parandamata stiiliviga. Teisest küljest ei saa vigade arvu üle tähtsustada, alati tuleb vigu kaaluda, aga parandamata jääda need ei tohi. Sama käib ka õigekirjavigade kohta.

Ülesehituse hindamise vastuolud on seotud eelkõige töö liigendusega. Kas töö, kus teema arendus koosneb ühest lõigust, on viit punkti väärt? Samuti ei saaks hinnata ülesehitust viie punktiga, kui lõik on äratuntav, aga taandrida pole jäetud. Õpetaja võib ju põhjendada siin oma hindamist lapsesõbralikkusega, aga kuidas siis kõrvutada korrektseid töid vähem korrektsetega? Oli ka töö, kus kokkuvõtet ei olnud üldse kirjutatud, aga lühikirjand sai 40 punkti.

Seega peamised eksimused lühikirjandi hindamisel olid vigade arvu arvestamisega seotud: õigekirja- ja ka stiilivigade hulk ei vastanud sellele arvule, mis tööle antud punktide saamiseks oli lubatud.

2.2. Kirjavahemärgista laused.

Ülesandega kontrollitakse, kuidas õpilane oskab kasutada kirjavahemärke. Ülesande keskmine tulemus oli 77,52%. Hindamisel tuli arvestada, et õigesti kirjavahemärgistatud lause eest saab anda ühe punkti, ühe veaga lause eest pool punkti ning kahe või enama veaga lause eest null punkti. Juhend on konkreetne ja ühemõtteline. Ülesandes oli 10 lauset. Ainuke lause,

kus parandamiseksimusi ei olnud, oli esimene. Kõigi teiste juures oli eksimusi 1-13 kooli töödes. Kokku oli eksimusi parandamisel 39 kooli töödes.

Kolme kooli töödes oli juhendist valesti aru saadud ja ühe veaga lause eest antud null punkti. Nii oli õpilase kahjuks arvestatud 0,5-3,5 punkti. Kahe kooli töödes olid need eksimused peamised, teiste ülesannete parandamise eksimusi oli neil vähe. Kolmanda kooli töödes oli kirjavahemärkide ülesande valesti parandamine üks väga paljudest erinevat liiki eksimustest eksamitööde parandamisel.

Vähem oli parandamiseksimusi veel 8., 9. ja 10. lause juures, vastavalt kolme, kahe, ja viie kooli töödes.

12 kooli õpetajad eksisid 2. lause parandamisel. Lause sisaldas *nud*-lauselühendit, mis paiknes pealause aluse ja öeldise vahel. *Jumal, märganud seda, saatis lillede juurde poisi, kes...* Parandamisviga seisnes selles, et ei arvestatud veaks esimese koma puudumist. Ühe kooli õpetajad olid ilmselt kokku leppinud, et seda õpilase eksimust veaks ei loeta, sest ühes töös oli antud esialgu 0,5 punkti ja hiljem ära parandatud üheks punktiks. Ühe punktiga oli hinnatud selle kooli 39 tööd, kus oli ainult *Jumal* järel koma puudu. Jälgisin selle lause juures ka seda, kas eksimused olid seotud hindekaaluga. Seitsme kooli tööd olid sellised, mis olid saanud tulemuseks 45-47 punkti ja vigadeta parandamine oleks tulemust langetanud kriitilisest piirist allapoole. Kahes koolis oli vastupidiselt parandamiseksimus õpilase kahjuks: ühe veaga lause sai 0 punkti. Ilmselt osa eksimusi on seotud tähelepanematusesega ega ole tahtlikud. Kus läheb aga piir, ei ole võimalik kindlaks teha.

13 kooli töös põhjustas parandamiseksimusi 7. lause. Tegemist oli otsekõnelausega, kus saatelause paiknes otsekõne sees: „*Ega ma sulle haiget tee,*“ ütles *poiss*, „*ainult vaatan natuke.*“ Peamine probleem õpetajate jaoks oli, kas jutumärkide paari puudumine lugeda üheks või kaheks veaks. Esimeski kahtemoodi parandamist. Kui üks jutumärkide paaridest (sagedamini teine paar) puudus, oli osa õpetajaid lugenud selle kaheks veaks, osa üheks veaks. Minu seisukoht on, et on kaks viga. Vastasel korral seab see ebavõrdsesse olukorda õpilased, kes on ühe jutumärkidest õigesti pannud ja teise lihtsalt ära unustanud. Kui puuduvad mõlemad jutumärgid, pole õpilane üldse aru saanud, et tegemist on otsekõnega.

Teine koht, kus parandamiseksimusi esines, oli saatelausejärgne koma, mille puudumist ei pandud tähele või ei tahetud arvestada veaks. Oli ka töid, kus esimese otsekõnepoole oli õpilane lõpetanud punktiga, mida veaks ei arvestatud. Sagedasem viga, mida õpilased selles lauses veel tegid, oli saatelause lõppu kooloni panemine.

Nende kahe lause keskmine tulemus oli ka kõige madalam: 2.2.7. - 61,19% ja 2.2.2. - 64,99%. Sellest võiks teha ka järelduse, kui ülesanne muutub raskemaks, on ka parandamisvigu rohkem.

Parandamiseksimusi oli rohkem veel ka 3. lause juures. Vasturääkivusi juhendiga oli üheksa kooli töödes. *Kui poiss aasale astus, tuli lilledesse suur rõõm ja nad hüüdsid nagu ühest suust: „Nopi mind!“* Lause keskmine tulemus oli 73,80%, mis näitab, et üldiselt on seda tüüpi lause kirjavahemärgistamise oskus omandatud hästi. See on ka kõige tüüpilisem otsekõne lause, mille antud juhul tegi keerukamaks saatelauses lihtsamat tüüpi segaliitlause kasutamine.

Parandamisvead oli järgmised: hüüumärk oli asendatud punktiga ja seda ei olnud õpetajad veaks lugenud, samuti kooloni asendamist komaga, esines ka parandamata viga. Rohkem oli selliseid töid, kus ühe veaga sai õpilane ühe punkti või kahe veaga 0,5-1 punkti.

Õpetajad on kahte eri moodi andnud punkte vigade eest, kus õpilane on pannud koma vale sõna järele ja vajalikus kohas see puudub. On õpetajaid, kes selle on arvestanud üheks veaks, ja on õpetajaid, kes arvestasid selle kaheks veaks. Mina olen oma praktikas lugenud need siiski kaheks veaks, sest õpilase mõttekäiku ei ole ju võimalik tagantjärele kontrollida, kas koma vales kohas oli hooletusest ja ta oli õigesti mõelnud, või ta ei osanud osalause piire leida.

2.3. Kasuta suurt ja väikest algustähte õigesti.

Ülesande keskmine tulemus oli 73,48%. See oli madalam kui kirjavahemärgistamise ülesandel, aga parandamiseksimusi oli vähem: 11 kooli töödes.

Kõige madalama tulemusega oli autasu, *Maarjamaa Risti ordeni* kirjutamine – 54,23%. Parandamiseksimusi selles ortogrammis oli kaheksa kooli töödes. Kahes lauses (6.ja 8.)

parandamiseksimusi ei olnud. Ülejäänud juhtudel jäi eksimustega koolide arv kahe ja nelja vahele.

Peamised vead parandamisel olidki, et õpilase viga oli parandamata, kuid antud oli 0,5 punkti. Kolmel korral oli veale joon alla tõmmatud, aga pool punkti ikka antud vale tähe eest. Kahel korral oli tegemist ka vale parandamisega, kus õige vastuse eest anti null punkti. Üks kummaline eksimus oli veel selline, kus õpilane oli parandanud algustähe valeks, õpetaja tõmbas vale maha ja andis vastuse eest pool punkti. Tõdesin töid lugedes, et parandaja töö leiab siiski ülekontrollimist, aga ühes töös väga eriskummalisel viisil: teise käekirjaga on ülesandes 2.3.4. 0,5 punkti parandatud 1,5-ks, kuigi saab anda vaid 0,5 punkti (ilmselt parandaja arvas, et kolme sõna algustähte õigesti valides saab iga sõna eest pool punkti). Esimese parandaja viga ülesandes 2.3.1.on muudetud õigeks. Seega esineb ülekontrollimisel nii valeks kui ka õigeks parandamist. Kokku sai õpilane selle ülesande eest kolm punkti rohkem, kui korrektsel parandamisel oleks saanud.

2.4. Kirjuta sulgudes olevad arvud sõnadega, kasutades õiget käänat.

Kogu ülesande lahendatavus oli 68,56%. Ülesandega kontrolliti arvsõnade käänamise ja õigekirja oskust.

2.4.1. *Meie kooli kolmesaja viiest (305) õpilasest saja seitsmekümne üheksal (179) olid tunnistusel head ja väga head hinded.* Tulemuse keskmine oli vastavalt 86,31% ja 45,91%. Nagu tulemus näitab, oli õpilastele raskem teise arvu sõnadega kirjutamine. Parandamisel eksiti hindamisjuhendi vastu 19 kooli töödes. Kõige rohkem eksimusi oli esimeses lauses teises ortogrammis: 10 kooli töödes. Peamine parandamisviga seisnes selles, et punkt anti nimetavas käändes oleva sõnavormi eest. Teise veana anti punkt ortograafiaveaga sõna eest. Üksikjuhtumitel sai õpilane punkti ka sellise sõnavormi eest, kus oli mitteveakriitiline täht vahele jäänud. Kahes koolis oli vastuseid hinnatud ka 0,5 punktiga, mida hindamisjuhend ette ei näinud. Õpetajad tegid seda juhul, kui arvsõna kääne oli õige, aga sõnas oli ortograafiaviga.

Ülesandes 2.4.2. oli parandamisvigu kaheksa kooli töödes, 2.4.3. kuue kooli töödes ja 2.4.4. nelja kooli töödes. Peamiseks veaks oli parandamata jätmine. Õpilased said punkti nii kokku- ja lahkukirjutamise kui täheortograafiareeglite vastu eksimisel. Ka siin esines poole punktiga hindamist. Ühes töös oli õpilane kahekümne esimese (XXI) sajandi asemel kirjutanud

üheksateistkümnenda sajandi ja saanud selle eest punkti. Ühel juhul oli ka õige vastus valeks parandatud ning teises töös korduva veaga sõnas *kümne* punkt andmata jäetud.

2.5. Vali sulgudest õige variant ja kirjuta see lünka.

Ülesanne kontrollis võõrsõnade õigekirjutust (sõnad *professor, režissöör, borš, guljašš, paragrahv, dušina, trühvleid, žiletti, pidžaama, efektseid*). Kõige madalama tulemuse andis (42,74%) sõna *dušina*. Kogu ülesande lahendamise keskmine tulemus oli 66,48%, näidates, et võõrsõnade täheortograafias õpilased end kõige kindlamini ei tunne.

Parandamiseksimusi oli selles ülesandes kõige vähem: seitsme kooli töödes. Õpetajad ei olnud viga märkinud ja andsid vale valiku eest pool punkti. Oli ka töö, kus viga oli märgitud, aga servale oli ka pool punkti kirjutatud. Ühel juhul jäi õpilasel õige vastuse eest pool punkti saamata. Ühes töös oli õpilane vastuse valeks parandanud, aga õpetaja luges selle õigeks ja „premeeris“ poole punktiga. Ühes töös olid punktid valesti liidetud ja nii sai õpilane ühe punkti rohkem. Samuti oli ühes töös viimase ortogrammi eest antud üks punkt, mitte 0,5, nagu pidi.

Ühe kooli mõnedes töödes olid selle ja eelmise ülesande mahatõmbamised ja muud parandused tehtud teist värvi sinise pastapliatsiga, kui õpilased kasutasid, mis mulle tundus kummaline.

2.6. Lahenda ülesanded ÕSi katkendi põhjal.

Ülesande tulemus oli 67,83%, mis näitab, et sõnaraamatut kasutada väga hästi ei osata. Kõigi ülesannete vastused oli võimalik leida ÕSi katkendit kasutades.

Kõigepealt oli vaja kontrollida sõna *kaabeltelevisioon* õigekirja. Õpilaste peamine eksimus oli, et kirjutati sõna tähendus, seega ei loetud ülesannet korralikult, mõtestades. Otseselt parandamiseksimusi oli ühe kooli töös: õige vastus loeti valeks (see oli hindekaaluga punkt).

Kahtemoodi hindamist põhjustas õpetajate seas probleem, kui kokku- ja lahkukirjutamine oli sõnaraamatu põhjal otsustatud õigesti, aga pandud oli kolmandat veldet näitav punkt sõnasse *televisi.oon*. Siin võib arutleda ka õpetaja seisukohalt, kes ei andnud punkti: me ei kirjuta niimoodi punktiga, järelikult ei ole õige. Samas ei saa õpilaselt nõuda katkendi põhjal teadmist, mida punkt tähendab. Valeks olid loetud rohkem need juhtumid, kus õpilane oli

maha kirjutanud selle liitsõna koos täiendsõna vältepunktiga ja kokkukirjutamise kaarega. Ilmselt oleks võinud ülesande koostajad hindamisjuhendisse kirjutada täpsustuse.

2.6.2. ülesandes tuli leida sõnale *kaal* juurvilja tähistav sünonüüm. Parandamiseksimusi oli kahe kooli töödes. Ühel juhul oli loetud valeks vastuseks *kaalikas*, sest see oli kirjutatud suure algustähega. Teisel juhul sai punkti vastus, kus õpilane viitas õigele sõnastikuvormile (kirjutas vastuseks *kaal` 2.*), aga sünonüümi välja ei kirjutanud.

Järgmised kaks sõna (ülesandes 2.6.3.) nõudsid õpilaselt õige vormi ülesleidmist ja mahakirjutamist. Õpilaste peamiseks eksimuseks oli omastava ja osastava käände segiajamine (*kaape:kaabet*). *Kaaklema*-sõnast moodustati ise mitmesuguseid valesid vorme, s.t ei osatud katkendist leida vajalikku infot. Parandamiseksimusi oli nelja kooli töödes. Ühel korral oli õige vastus loetud valeks, kolmes koolis oli vale vorm loetud poole punkti vääriliseks, näiteks *kraagelda*. Segadust tekitas parandajates ka erinevate punktide andmine (neljal korral tuli anda üks punkt, kahel pool punkti õige vastuse eest). Päriskatses antud punktidega tööd minul lugeda ei tulnud, aga päris mitmes oli 2.6.3. ülesandes parandatud üks punkt pooleks punktiks. Ilmselt tuli viga välja, kui ülesande punktid liideti ja summa oli suurem kui viis.

2.6.4. ülesandes tuli ÕSi katkendi järgi sõnastada teisiti *Sõnal on kaalu*. Õiged variandid on sõnastiku katkendis toodud sellesama lause järel sulgudes. Eesmärk oli, et õpilane loeks sõnaartikli lõpuni ja leiaks vastuse. Peamine õpilaste eksimus ja ka parandamiseksimus oligi see, et valiti sõnaartikli algusest *tähtsus* ja sellega piiruti. Kokku oli väärilt hindamist 16 kooli töödes. 12 kooli töödes oli *tähtsus* saanud punkti. Kahe kooli töödes oli õige vastus valeks hinnatud, ühel juhul sellepärast, et ei olnud *väärtus* osastavas käändes, nagu see on sõnastikus. Õigeks olid hinnatud sellised sõnad, nagu *kaalu*, *tähendust*, *raskust*, *mõtet*.

2.6.5. ülesandes tuli selgitada, mida tähendab vananenud termin *kaadriarmee*. Selle ülesande tulemus oli „Eesti keele sõnaraamatu“ kasutamisel kõige madalam: 59,13%. Ilmselt ei loetud teksti rida-realt läbi ega leitud otsitavat sõna. Parandamiseksimusi oli ühe kooli töös, kus oli õigeks loetud vastus *isikkoosseis, kes olid sõjas võitlema pidanud inimesed*. Kahtemoodi hindamist põhjustas õpetajate poolt juhtum, kui õpilane oli *regulaararmee* lahku kirjutanud. Hinnates vastuse valeks, toimisid õpetajad hindamisjuhendile vastavalt, mis ütles, et „...vigane või vale vastus annab null punkti“. Sisulise vastuse õpilased siiski leidsid, seepärast oli mõnes töös vastus ka õigeks hinnatud.

Järeldused

1. Suurem osa eksamitöödest annab adekvaatse pildi õpilaste teadmiste ja oskuste kohta, olles seega korrektselt parandatud.
2. Osa parandamiseksimustest on põhjustatud pika eksamipäeva väsimusest tingitud tähelepanematusel. On arusaadav õpetajate soov parandada tööd sama päeva õhtuks ja õpilastele hinne teada anda.
3. Mida madalam on ülesande lahendamise keskmine tulemus, seda rohkem on üldjuhul ka parandamisel vigu. Ei kehti see järeldus ülesande 1.1.9. kohta, mille tulemus oli kõige madalam, aga parandamiseksimusi oli vaid üks.
4. Õpetajate töö eksamitööde parandamisel on üldjuhul usaldusväärne. Kahtlused ebaausate võtete kasutamisel jäid kahe kooli suhtes (teise käekirjaga lisandused vastustes ja teist tooni sinise pastapliatsiga parandused).

Ettepanekud õpetajatele

1. Lugeda hindamisjuhendit täpselt: nii vastuste sisuline õigsus kui ka punktide andmise täpsus on olulised.
2. Ülesannetes 1.1. ja 1.2. kaaluda põhjalikumalt õpilaste vastuste sisulist õigsust. Näiteks vastuse *linn* õigeks lugemisel võib tõmmata paralleeli kas või Viljandiga – kas on metropol? Või *kodakondsuseta isiku* arvestamisel *illegaali* õigeks vasteks oleks Eestis väga palju illegaale, sest kodakondsuseta inimesi on meil vene keelt kõnelevate inimeste hulgas päris palju.
3. Eksamikomisjon peab tööülesanded omavahel ära jaotama, nii välditakse erinevat parandamist.
4. Leida võimalus tööde ülekontrollimiseks, et juhuslikud parandamisvead ei jääks kahe silma vahele. Eksimusi tuleb tunnistada ja vajadusel otsust muuta: hinnet tõsta või langetada.
5. Kahe kooli õpetajad, kes ühe veaga lauses jätsid õpilase ilma punktideta, peavad hindamisjuhendiga põhjalikult tutvuma ja punktide süsteemi endale selgeks tegema.
6. Iga õpetaja tahab olla õpilasesõbralik, aga seejuures ei tohi kaotada objektiivsust ega minna nn libedale teele.

Ettepanekud eksamitöö koostajatele

1. Kaaluda täpsustavate juhiste kirjutamist lühikirjandi vigade arvestamise kohta.

2. Kirjutada võtmesse vajadusel mõningaid näiteid, mille eest punkte anda ei saa.

Ettepanek REKKile

1. Kutsuda koolitusele eesti keele ja kirjanduse õpetajaid koolidest, kus eksamitööde parandamisel oli rohkem vigu.
2. Leida võimalus muuta eksamitöö koostamise tsüklil pikemaajaliseks.